

(kultúra, oktatás, tudomány, művészet) viszonylag kevés szó esik.

A francoizmus hosszú élete miatt feltétlenül szükséges annak bemutatása, hogyan hatott a merőben új nemzetközi helyzet, a II. világháború utáni szituáció e rendszer túlélésére. Harsányi Iván erre a tárgyalás során állandó figyelemmel van, összehasonlításom mégis az, hogy lehetett volna nagyobb nyomatékkal hangsúlyozni az új helyzet lényegében – hosszabb távon – mégiscsak meghatározó jelentőségét. *Ezen belül érvényes csak szerintem a szerző álláspontja: Franco rendszerét – a nemzetközi erőter kikiűszöbölhetetlen határaitól eltekintve – saját belső ellentmondásainak a logikája bomlasztotta föl.*

Ami pedig az összehasonlító módszer alkalmazását illeti: egyetlen lényegesnek mondható észrevételünk van azzal az állásponttal kapcsolatban, hogy: *Az analógia értelme olykor éppen a különbségek föltárása*. (Harsányi Iván. 368. o.) Ellenvetésünk az *olykor*-ban van elrejtve, ami szerintünk nem egyértelmű, vagy nagyon is az. Ugyanis *mindig* a lényegi azonosságok a döntőek, amelyek *mellett* valóban mindig nagyon fontosak a különbözőségeket/sajátosságokat. Arról van szó – úgy véljük –, hogy a lényegi azonosságokból meg lehet állapítani a valódi lényegét, a különbözőségekből aligha.

Egy utolsó észrevétel. A 20. századi diktatórikus rendszerek esetében mindig igen nagy problémát jelent a szóban forgó

rendszer jellegének világos és egyértelmű meghatározása. Ez, belátjuk, igen nehéz kérdés. S belátjuk azt is, hogy a francoizmus esetében ez könnyebb, mint az olasz fasizmus esetében. Ezt azért tesszük szóvá, mert utóbbi tárgyalásánál több helyen is történik meghatározás, vagy azt közvetlenül érintő, meghatározás jellegű megfogalmazás. Így: *1926 végére kialakult a fasiszta állam, amelyet akár totálisnak is lehetett már nevezni* (74. o.); *... a szükséges kompromisszumok hosszú távon (azonban) mégis a hatalom totális voltát korlátozták* (76. o.); *... az államhatalom vált a nemzet megtestesítőjévé és kifejezési formájává* (84. o.); *... az olasz fasizmus totalizmusa mégis lényegesen korlátozottabb maradt, mint a náci vagy a sztálinista diktatúráé. Mussolini totális államát a maga által létesített kompromisszumok korlátozták...* (85. o.); *Az 1943-as olasz fordulat néhány okát könnyű megtalálni a fasizmus eléggé »totális« szerkezetében...* (145. o.). Ez mind igaz, és világosan ki is olvasható belőlük a teljesen igaz fogalmi meghatározás, de talán lett volna mód az olvasó direkt orientálására, az olasz fasizmus vonatkozásában árnyalt, de általános érvényű megfogalmazására.

Végezetül: kitűnő, érdekesítő munkával ismerkedhet meg mind a szaktörténész, mind a téma iránt joggal érdeklődő olvasó. (*Pannonica, Budapest, 2001. 386 o.*)

Incze Miklós

a történelemtudomány doktora, ny. egy. tanár

Országstratégia – 2020-ig

Gouverner – c'est prévoir; mondja a híres francia mondás, vagyis a sikeres kormányzás előfeltétele a dolgok „előre látása”. E felismerés jegyében bontakozott ki az utóbbi évtizedekben a fejlett országokban a jövőkutatás, valamint annak egy speciális, konkrét leágazása, az angolszász termino-

lógia szerint *technology foresight*-nak nevezett technológia előrettekintési programok (TEP) kidolgozása. (Magyarország e tekintetben nagy lépést tett előre a kilencvenes években az OMFVB, majd az Oktatási Minisztérium által vezérelt TEP akció megszervezésével.) A helyzetfelmérésnek, a nemzetközi trendek elemzésének és a hazai viszonyokra való adaptálásának meg kell

előznie bármiféle stratégia kidolgozását. A stratégia értelmezhető, illetve megcélozható vállalati-intézményi-, regionális- tárca- vagy országos szinten (mellesleg megjegyezve: napjainkban a hazai pályán sok esetben visszaélnék e kifejezéssel, hovatovább egy mozilátogatást illető családi döntést is a „stratégia kidolgozása” előzi meg, legalább is a sajtó szerint).

Egy nemzeti stratégia kidolgozása természetesen hatványozottan bonyolult, idő- és munkaigényes feladat, amely Magyarországon nem sok előzményre támaszkodhat. Nélkülözhetetlen eleme a multidiszciplináris kezelésmód: számos tudományterület és „szakma” szoros, interaktív együttműködését teszi szükségessé. Ennek a kihívásnak sok szempontú megközelítésére vállalkozott a millenniumi programok keretében az Akadémia Veszprémi Területi Bizottsága, amely a Veszprémi Egyetem Európai Tanulmányi Központjával, a Stratégiakutató Intézettel, az RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézetével és helyi önkormányzati szervekkel együttműködve 2001-ben tudományos konferenciát rendezett *Magyarország Nemzeti Stratégiája 2020-ig* címmel. A konferencia előadásainak szerkesztett változatát tartalmazó kötet három szekcióban foglalja össze a társadalomtudományok különböző diszciplínáit (földrajz-, közgazdaság-, politika-, történelem-, filozófia- és szociológiai tudomány) művelő jeles hazai kutatók megalapozott vízióit az előttünk álló két évtized problémáiról és az azok kezelésére javasolható megközelítésekről.

Az első szekció tanulmányai jövőképeket és jövőstratégiák egyes metszeteit vázolják fel, az elvi-módszertani alapokból kiindulva a magyar (általános) spektrumon át három kitüntetett aspektus tárgyalásáig. *Bogár László* a kormány jövőstratégiáját az öko-szociális piacgazdaság hagyományos európai modellje és az „amerikai típusú”

globális-modernizációs gazdaságfilozófia ellentétpárjának összefüggéseibe helyezve vizsgálja. Az említett, jövőbeni esélyeinket befolyásoló, három különleges kérdéscsoport a transznacionális vállalatok is. Magyarország (Simai Mihály), a mezőgazdaság kitérési pontjai (Sipos Aladár) és a regionális politika kihívásai (Rechnitzer János).

A következő két szekcióként a rendezők a nemzeti stratégiát várhatóan leginkább befolyásoló két rendező elvet, „determinánst” választottak: országunk nemzetközi beágyazottságát, különös tekintettel európai uniós aspirációinkra, valamint a jövő társadalmaként jellemezhető tudásalapú társadalmat (vagy egyszerűen tudástársadalmat). Ezen a bizonyos fokig önkényes leszűkítésen lehet ugyan vitatkozni, de kétségtelennek tűnik, hogy ezek a jövő Magyarországnak kulcsszavai. Mivel Magyarország gazdasága nyitott és exportorientált, a vizsgálatok egyfelől a globalizációs tendenciák, másfelől az európai egyesülés – a kibővülő Európai Unió – perspektívájából kísérelnek meg prognózást adni a magyar esélyekre. A nemzetközi összefüggések befolyásolják a jelentőségükben egyre fokozódó környezetvédelmi kérdések jövőbeni kezelésmódját is. A magyar környezeti stratégiával kapcsolatban Papp Sándor egy optimista és egy pesszimista változatot vázol fel, ahol az utóbbi a piaci szempontok abszolút („fundamentalista”) dominanciáját képviseli, és a környezeti-társadalmi érdekek/értékek teljesen elsikkadnak. A nemzetközi kapcsolatrendszer felől megközelített jövőkép, ill. stratégia kiterjed a kül- és biztonságpolitikai stratégiára (Gazdag Ferenc), a vidékfejlesztésre (Szörényiné Kukorelli Irén), valamint a szociálpolitika néhány, az EU csatlakozás szemszögéből tárgyalt szempontjára is (Tausz Katalin). Ezt a fejezetet egy rendkívül érdekes tanulmány zárja, amely a Romániában és Szlovákiában élő magyar kisebbség jövőjének

kilátásait tárja fel (az előadás időpontjában természetesen még nem funkcionált a kedvezménytörvény). Aláhúzza a kifejtettek érdekességét és relevanciáját, hogy a szerző (Bordás Sándor) a szlovákiai Dunaszerdahelyen élő szociológus, aki megállapításait egy átfogó *etnopszichológiai* vizsgálat eredményeire alapozza, kitérve a konfliktusok oldásának lehetséges módozataira.

Az információs társadalom, valamint a tudás alapú társadalom egyik legdöntőbb alakító tényezője az oktatás–nevelés, amelyet szintén európai dimenzióba helyezve tárgyalnak a szerzők: Karikó Sándor és Gergő Zsuzsanna. Az informatika oldaláról jelentkeznek az infrastruktúrát érintő fejlesztési elképzelések (Csorba József), a szellemi háttérhez pedig a művelődéspolitikai célkitűzések, a jogfejlődés és a vallás szerepének extrapolálása kapcsolódik (Soós Pál, Tarr György és Kamarás István). Az utolsó, harmadik blokktól tulajdonképpen független a kötetet záró közlemény: Varga Csaba mind tematikailag, mind időhorizontját tekintve (2030–2050-ig szóló) széles ívű „gondolatkísérlete” az új globális világszerkezetről és Magyarország abban játszott szerepének alternatíváiról. Rendkívül sajnálatos, hogy az idevágó, minden bizonnyal számos eredeti felvetést és megközelítést tartalmazó gondolatok (globális forgatókönyvek, új emberkép,

Magyarország alternatívái: világvége-, alámerülés-, libikóka- és tudástársadalom szcenárió, új, egységesített paradigma stb...) nem kerülnek szöveges kifejtésre a kiadványban, hanem csak tézisszerűen, címszavakban szerepelnek.

Összefoglalva megállapítható, hogy igen sokoldalúan feltárt, de terjedelmi okokból nyilván a legtöbb esetben csak vázlatosan megírt ismeretanyaggal találkozhat az olvasó, aki bepillantást nyerhet az országstratégia számos összetevőjének multidiszciplináris vegykonyhájába. A recenzens mindazonáltal hiányolja a műszaki- és természettudományok oldaláról való megközelítés teljes mellőzését, noha a jövő alakításában e területeknek kiemelkedő szerep jut. Legalább egy előadás keretében kellett volna foglalni a technológiai programok céljával, integrálásával az összképbe. Az Európai Unió tudáspolitikai törekvéseiben e vizsgálatok fontos szerepet kapnak. Bízunk abban, hogy ez a nézőpont egy következő – remélhetőleg nem a következő millénniumi rendezvényesorozatig váró – konferencia tárgysorozatából nem fog hiányozni. (*Magyarország nemzeti stratégiája 2020-ig, MTA Veszprémi Területi Bizottsága és a Veszprémi Egyetem Európai Tanulmányok Központja, 2001. 372 o.*)

Sperlágh Sándor

Az időjárás nem csak az angoloknál állandó téma

Manapság sokat foglalkozunk az időjárással, nemcsak azért, mert a sok különböző hírsatorna időjárás-előrejelzései sok esetben ellentmondanak egymásnak, hanem a globális felmelegedés és a klímaváltozás is gyakori témája a médiának. Ahogy persze az lenni szokott ilyen esetekben, mindenki megszólal, csak éppen a témához legjobb

ban értő és leginkább kvalifikált források hírei nem jutnak el könnyen a nagyközönséghez. Ezért kell örömmel üdvözölni az Országos Meteorológiai Szolgálatnak (OMSZ) az év elején megjelent két kiváló kiadványát, a nagyközönségnek szóló *Magyarország éghajlati atlasza*, valamint a szolgálat neves kutatója, Götz Gusztáv *Káosz és prognosztika* című, inkább az elméleti fizikában és matematikában járatosabb közönségnek szóló művét. Tekintettel a különböző olvasóközönség-